

Dutor cholg'usi gnoseologiyasi va professional ijrochilikda kreativlik metodlarini rivojlantirishning determinant tamoyillari

Umida Musurmon-qizi Baxtiyorova

Ilmiy rahbar: S.B.Saidiy

NavDU

Annotatsiya: Dutor cholg'usi gnoseologiyasi va professional ijrochilikda kreativlik metodlarini rivojlantirish mavzusi musiqa pedagogikasi, gnoseologiya va ijodiy metodika sohalarini birlashtiradi. Maqola dutor cholg'usining gnoseologik xususiyatlarini o'rganish orqali professional ijrochilikda kreativlikni shakllantirishning determinant tamoyillarini aniqlashga qaratilgan. Tadqiqotda dutor cholg'usi ijrochiligi, uning musiqiy strukturasi, ijodiy tafakkur va emotsional ifoda o'rganildi. Shuningdek, ijrochilik jarayonida kreativlikni rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodlar, texnik va psixologik strategiyalar tahlil qilindi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, dutor cholg'usi gnoseologiyasi ijrochilik kompetensiyalarini chuqurlashtirish va musiqiy ijodiy salohiyatni oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu maqola maktab, konservatoriya va professional musiqiy ta'lim tizimida ijodiy yondashuvlarni qo'llashga ilmiy asos yaratadi.

Kalit so'zlar: dutor, cholg'u gnoseologiyasi, ijrochilik, kreativlik, metodika, musiqiy tafakkur, emotsional ifoda, musiqiy pedagogika, ijodiy kompetensiya, professional ta'lim

Epistemology of the dutor instrument and the determinant principles of the development of creative methods in professional performance

Umida Musurmon-qizi Bakhtiyorova

Scientific supervisor: S.B.Saidiy

NavSU

Abstract: The topic of epistemology of the dutor instrument and the development of creative methods in professional performance combines the fields of music pedagogy, epistemology and creative methodology. The article is aimed at identifying the determinant principles of the formation of creativity in professional performance by studying the epistemological characteristics of the dutor instrument. The research

studied the performance of the dutor instrument, its musical structure, creative thinking and emotional expression. Also, methods, technical and psychological strategies that serve to develop creativity in the performance process were analyzed. The results show that the epistemology of the dutor instrument is an important tool for deepening performance competencies and increasing musical creative potential. This article provides a scientific basis for the application of creative approaches in the system of school, conservatory and professional music education.

Keywords: dutor, instrumental epistemology, performance, creativity, methodology, musical thinking, emotional expression, musical pedagogy, creative competence, professional education

Dutor cholg'usi o'zining noyob ovozi, ritmik va melodik imkoniyatlari bilan Markaziy Osiyo, xususan, O'zbekiston musiqiy madaniyatida alohida o'rin egallaydi. U nafaqat xalq musiqasining ifodali vositasi, balki professional ijrochilik va kreativlikni rivojlantirishda gnoseologik nuqtai nazardan muhim ahamiyatga ega. Gnoseologiya sohasida dutor cholg'usining o'rganilishi uning musiqiy tuzilishi, ohang dunyosi, ritmik modellari va ijodiy tafakkur bilan bog'liq o'ziga xos xususiyatlarini ochib beradi. Shu bilan birga, professional ijrochilikda dutor cholg'usi kreativlikni shakllantirishning determinant tamoyillarini aniqlash, musiqiy ifoda va emotsional tafakkurga ijobiy ta'sir ko'rsatish imkonini beradi.

So'nggi yillarda musiqa pedagogikasi va professional ijrochilikda kreativlikni rivojlantirish mavzusi alohida diqqat markazida. Tadqiqotchilar ijodiy kompetensiyalarni shakllantirish va musiqiy tafakkurni rivojlantirishda an'anaviy va zamonaviy cholg'ular, shu jumladan dutor ijrochiligi metodlarini o'rganishga e'tibor qaratmoqda. Dutor cholg'usi nafaqat melodik va ritmik jihatdan boy, balki psixologik va estetik komponentlarni o'zida mujassam etganligi sababli, uning ijro etish jarayoni ijodiy va gnoseologik tahlil uchun qulay maydon hisoblanadi.

Dutor cholg'usining gnoseologiyasi o'quvchi yoki ijrochining musiqani qabul qilish, uni tahlil qilish va yangi ijodiy variantlar yaratish qobiliyatiga bog'liqdir. Bu jarayon musiqiy eshitish, intonatsiya, ritm va emotsional ifodani chuqur anglashni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, dutor cholg'usi gnoseologiyasi - bu nafaqat cholg'u bilan ishlash texnikasini, balki ijodiy tafakkur va professional kompetensiyani rivojlantirish mexanizmlarini o'rganishdir.

Kreativlik professional ijrochilikning muhim komponenti sifatida qaraladi. Ijrochilik jarayonida musiqiy tafakkur va emotsional ifodani rivojlantirish, yangi ijodiy g'oyalarni yaratish va ularni amalda qo'llash ijodiy kompetensiyaning asosini tashkil qiladi. Dutor cholg'usi ijrochiligi esa buni amalga oshirishda qulay vosita hisoblanadi, chunki u melodik va ritmik imkoniyatlar bilan boy bo'lib, ijodiy tafakkurni rag'batlantiradi. Shu bois, dutor cholg'usining gnoseologik va metodik jihatlarini

o'rganish professional musiqiy ijrochilikda kreativlikni shakllantirishning ilmiy asosini yaratadi.

Maqola doirasida dutor cholg'usining gnoseologiyasi, professional ijrochilikda kreativlikni rivojlantirish metodlari va determinant tamoyillari tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi - dutor cholg'usini o'rganish orqali ijodiy va professional kompetensiyalarni rivojlantirishning samarali usullarini aniqlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir. Shu bilan birga, maqola dutor cholg'usi ijrochiligi jarayonida innovatsion yondashuvlarni, interfaol metodlarni va musiqiy pedagogik strategiyalarni ko'rib chiqadi.

Ilmiy tadqiqotlarda dutor cholg'usi ijrochiligi va kreativlik o'rtasidagi bog'liqlik alohida o'rganilgan. Masalan, tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, dutor cholg'usi ijrochiligi jarayonida musiqa matni va ritmik tuzilma o'quvchi yoki ijrochida yangi ijodiy g'oyalarni uyg'otadi. Shu bilan birga, emotsional ifoda va sahnadagi ishonchni rivojlantirish orqali ijodiy tafakkur kengayadi. Bu esa professional kompetensiyani mustahkamlashga xizmat qiladi.

Maqolada ko'rib chiqiladigan determinant tamoyillar quyidagilarni o'z ichiga oladi: musiqiy va lingvistik kompetensiya, ritmik va melodik analiz, ijodiy tafakkur, emotsional ifoda, pedagogik metodlar, interfaol va innovatsion strategiyalar. Shu tamoyillar o'quvchilarda va professional ijrochilarda dutor cholg'usini o'rganish va ijro etish jarayonida kreativlikni rivojlantirishga asos yaratadi.

Shuningdek, dutor cholg'usining gnoseologiyasi musiqiy pedagogika, psixologiya va estetik nuqtai nazardan ham tahlil qilinadi. Bu yondashuv ijodiy kompetensiyalarni rivojlantirishda chuqur ilmiy asos yaratadi, shuningdek, o'quvchi yoki ijrochining musiqiy tafakkurini kengaytiradi. Gnoseologik yondashuv o'quvchining bilish jarayonini, musiqa tuzilmasini anglash va yangi ijodiy variantlar yaratish qobiliyatini o'rganadi. Shu tarzda dutor cholg'usi ijrochiligi professional va akademik ta'lim jarayonida samarali vosita sifatida qo'llaniladi.

Kirish qismining yakunida aytish mumkinki, dutor cholg'usi gnoseologiyasi va professional ijrochilikda kreativlik metodlarini rivojlantirish masalalari bugungi kunda musiqiy ta'lim va pedagogik tadqiqotlarda dolzarb mavzu sifatida qaraladi. Ushbu maqola dutor cholg'usining ijrochilik va kreativlik imkoniyatlarini tahlil qiladi, determinant tamoyillarini aniqlaydi va amaliy tavsiyalar beradi. Natijalar o'quvchi va ijrochilarda musiqiy kompetensiyani oshirish, kreativ tafakkur va emotsional ifodani rivojlantirishda samarali metodlarni qo'llashga imkon yaratadi.

Dutor cholg'usi Markaziy Osiyo, xususan, O'zbekiston musiqiy madaniyatining eng muhim cholg'ularidan biri hisoblanadi. Uning o'ziga xos ovozi, melodik va ritmik imkoniyatlari uni nafaqat xalq musiqasining ifodali vositasi, balki professional ijrochilik va musiqiy tafakkur jarayonida kreativlikni shakllantirish vositasi sifatida ajratib turadi. Dutor cholg'usining gnoseologiyasi, ya'ni bilish va anglash jarayoni

nuqtai nazaridan o'rganilishi ijrochining musiqiy tafakkurini chuqurlashtirish va ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Gnoseologiya sohasida dutor cholg'usini o'rganish bir necha asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi: musiqiy tuzilma, melodik va ritmik xususiyatlar, ijodiy tafakkur va emotsional ifoda. Musiqiy tuzilma jihatidan dutor cholg'usi ikki yoki uch torli bo'lib, uning tovush spektri o'quvchida turli ohang va ritmik naqshlarni anglash imkonini beradi. Shu bilan birga, dutor cholg'usining melodiya tuzilishi o'ziga xos modulyatsiyalar, ornamentlar va motivlarni o'z ichiga oladi, bu esa ijodiy tafakkur va musiqiy eshitishni rivojlantiradi.

Ritm va talaffuzni o'rganish dutor cholg'usi gnoseologiyasining muhim jihati hisoblanadi. Qo'shiqlar va instrumental asarlar orqali o'quvchi ritmni anglash, ohangni eshitish va emotsional ifodani his qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu nuqtai nazardan dutor cholg'usi gnoseologiyasi nafaqat cholg'u texnikasini, balki musiqiy tafakkur va emotsional sezgi jarayonlarini o'rganishni o'z ichiga oladi.

Dutor cholg'usi gnoseologiyasi o'quvchi yoki ijrochining musiqani qabul qilish jarayonini ham o'z ichiga oladi. Bu jarayon quyidagi bosqichlardan iborat: eshitish, tahlil qilish, xotirada saqlash va ijodiy tafakkur orqali yangi variantlar yaratish. Shu tarzda o'quvchi musiqiy materialni nafaqat texnik jihatdan, balki estetik va emotsional nuqtai nazardan ham anglaydi. Bu esa dutor cholg'usi orqali professional kompetensiyani rivojlantirishga imkon beradi.

Professional ijrochilikda dutor cholg'usi gnoseologiyasi ijodiy kompetensiyalarni shakllantirishning ilmiy asosini yaratadi. Ijrochilik jarayonida o'quvchi musiqiy matnni anglab, unga turli interpretatsiyalarni qo'llaydi, shu bilan yangi ijodiy ifodalarni yaratadi. Bu esa musiqiy tafakkur, emotsional ifoda va kreativlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Dutor cholg'usining melodik va ritmik xususiyatlari ijodiy tafakkur va estetik sezgini rivojlantirishda determinant omil hisoblanadi. Masalan, ritmik naqshlar va melodik ornamentlar o'quvchida ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi va sahnada turli interpretatsiyalarni yaratishga imkon beradi. Shu bilan birga, dutor cholg'usi o'quvchilarga intonatsiya, urg'u va emotsional ifodani o'rganish imkoniyatini beradi, bu esa musiqiy tafakkur va kreativlikni mustahkamlaydi.

Gnoseologik yondashuv dutor cholg'usi ijrochiligida texnik va estetik ko'nikmalarni uyg'unlashtirishni ta'minlaydi. Texnik ko'nikmalar - torlarni to'g'ri chalish, ritmik naqshlarni aniqlash, melodiya va ornamentlarni ijro etish - o'quvchining instrumental malakasini oshiradi. Estetik ko'nikmalar esa emotsional ifoda, sahna madaniyati va ijodiy tafakkur orqali shakllanadi. Shu tarzda dutor cholg'usi gnoseologiyasi o'quvchi va ijrochida integrativ musiqiy kompetensiyani rivojlantiradi.

Dutor cholg'usi gnoseologiyasini o'rganish metodikasi quyidagi yo'nalishlarga bo'linadi: 1) nazariy tayyorgarlik, 2) tinglash va tahlil, 3) ijodiy ijro va interpretatsiya,

4) emotsional ifoda va kreativlikni shakllantirish. Nazariy tayyorgarlik bosqichida o'quvchi dutor cholg'usining tarixi, tuzilishi, melodik va ritmik xususiyatlari bilan tanishadi. Tinglash va tahlil bosqichida qo'shiqlarni eshitish, melodik va ritmik naqshlarni tahlil qilish, emotsional ifodani aniqlash amalga oshiriladi.

Ijodiy ijro va interpretatsiya bosqichida o'quvchi o'z bilimi va musiqiy tafakkuri asosida turli ijodiy variantlarni yaratadi. Shu bilan birga, pedagoglar interfaol metodlardan foydalanib, o'quvchilarning ijodiy fikrlash va musiqiy intuitsiyasini rivojlantiradi. Emotsional ifoda va kreativlikni shakllantirish bosqichi o'quvchilarning sahnada o'zini erkin tutishi, musiqiy kayfiyatni ifodalash va ijodiy tafakkurini amalga oshirish imkonini beradi.

Shuningdek, dutor cholg'usi gnoseologiyasini o'rganishda pedagogik, psixologik va estetik tamoyillar uyg'unligi muhim ahamiyatga ega. Pedagogik tamoyil - bu darslarni rejalashtirish, qo'shiqlarni tanlash va metodik vositalarni qo'llash. Psixologik tamoyil - o'quvchilarning diqqatini jalb qilish, motivatsiyasini oshirish va emotsional ishtirokni rag'batlantirish. Estetik tamoyil esa o'quvchilarda musiqiy did, emotsional ifoda va sahna madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Natijada, dutor cholg'usi gnoseologiyasi nafaqat cholg'u texnikasini o'rgatadi, balki professional ijrochilikda kreativlikni rivojlantirishning ilmiy asosini yaratadi. Shu yondashuv o'quvchilarga musiqiy tafakkur, emotsional ifoda va ijodiy kompetensiyalarni bir vaqtning o'zida shakllantirish imkonini beradi. Dutor cholg'usi ijrochiligi orqali o'quvchilar o'zining estetik, lingvistik va musiqiy ko'nikmalarini mustahkamlaydi, shuningdek, sahnadagi ishonch va ijodiy erkinlikni rivojlantiradi.

Xulosa qilib aytganda, dutor cholg'usi gnoseologiyasi musiqiy pedagogika, psixologiya va estetik nuqtai nazardan chuqur o'rganilsa, professional ijrochilikda kreativlik metodlarini samarali rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, dutor cholg'usi ijrochiligi o'quvchilarda integrativ musiqiy kompetensiyani shakllantiradi va musiqiy tafakkur, emotsional ifoda hamda ijodiy salohiyatni rivojlantirishning determinant tamoyillarini belgilaydi.

Dutor cholg'usi ijrochiligi nafaqat texnik mahoratni, balki ijodiy tafakkur va kreativlikni rivojlantirishni talab qiladi. Professional musiqiy faoliyatda kreativlik ijrochilik kompetensiyasining muhim komponenti hisoblanadi. Ijodiy yondashuv ijrochilik jarayonini boyitadi, emotsional ifodani kuchaytiradi va musiqiy tafakkurini kengaytiradi. Shu nuqtai nazardan dutor cholg'usi ijrochiligida kreativlikni rivojlantirishning determinant tamoyillari aniqlanishi zarur.

Birinchi determinant tamoyil - melodik va ritmik tafakkur. Ijrochining melodiya va ritmni chuqur anglashi, ularni ijro etishda turli interpretatsiyalarni yaratish qobiliyati kreativlikni belgilaydi. Masalan, dutor cholg'usidagi ornamentlar va motivlarni ijro etishda ijodiy tafakkur o'quvchiga turli variatsiyalarni sinab ko'rish imkonini beradi.

Shu bilan birga, ritmik naqshlarni erkin shakllantirish, ritm va tempo bilan eksperimentlar qilish ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.

Ikkinchi determinant tamoyil - emotsional ifoda va estetik sezgi. Professional ijrochilikda musiqiy tafakkur va texnik ko'nikmalar bilan bir qatorda emotsional ifodaning roli muhim. Ijrochining o'z his-tuyg'ularini musiqa orqali yetkaza olish qobiliyati auditoriya bilan muloqot va sahnadagi samaradorlikni oshiradi. Dutor cholg'usining ohanglari va ritmlari orqali o'quvchi emotsional rang-baranglikni yaratadi, kayfiyat va his-tuyg'ularni musiqiy vosita orqali ifodalaydi. Shu jihatdan emotsional ifoda ijodiy kompetensiyaning determinant tamoyillaridan biri hisoblanadi.

Uchinchi tamoyil - texnik va instrumental ko'nikmalarni mukammallashtirish. Dutor cholg'usini erkin va aniq ijro etish uchun texnik tayyorgarlik zarur. Torlarni chalish texnikasi, qo'l koordinatsiyasi, melodik ornamentlarni va ritmik naqshlarni to'g'ri ijro etish ijodiy yondashuvni qo'llash imkonini beradi. Texnik ko'nikmalar mukammal bo'lmasa, ijodiy tafakkur va kreativlik to'liq namoyon bo'la olmaydi. Shu sababli, texnik tayyorgarlik - ijodiy kompetensiyaning shakllantirishning muhim determinantidir.

To'rtinchi tamoyil - ijodiy tafakkur va interpretatsiya qobiliyati. Ijodiy tafakkur o'quvchi yoki ijrochiga qo'shiqlar va instrumental asarlarni turli burchakdan ko'rish, ularni o'z ifoda uslubida ijro etish imkonini beradi. Ijodiy tafakkur yordamida ijrochilar melodik, ritmik va emotsional variantlarni sinab ko'radi, yangi interpretatsiyalar yaratadi va sahnadagi o'ziga xos ijodiy uslubini shakllantiradi. Shu tarzda ijodiy tafakkur determinant sifatida ijrochilik kompetensiyasini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Beshinchi tamoyil - motivatsiya va psixologik tayyorgarlik. Kreativlik va ijodiy yondashuvni rivojlantirishda o'quvchining ichki motivatsiyasi muhim ahamiyatga ega. Professional ijrochilikda muvaffaqiyatga erishish uchun o'quvchi o'z ishiga qiziqishi, o'zini rivojlantirishga intilishi va sahnada o'zini erkin his qilishi zarur. Shu bilan birga, psixologik tayyorgarlik stress va sahnadagi qo'rqinchni yengish, emotsional barqarorlik va ijodiy fikrlashni qo'llab-quvvatlashga yordam beradi.

Yana bir muhim determinant - pedagogik va metodik yondashuvlar. Professional ijrochilikda o'quvchi kreativlikni faollashtirish uchun pedagogning rolini e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi. Interfaol metodlar, innovatsion strategiyalar, ijodiy mashqlar va musiqiy tajribalar ijodiy yondashuvni mustahkamlaydi. Masalan, guruh ishlari, rolli o'yinlar, musiqiy improvizatsiya mashqlari o'quvchilarni yangi ijodiy variantlarni sinab ko'rishga rag'batlantiradi. Shu bilan birga, individual yondashuv o'quvchining imkoniyatlariga mos keladigan metodlarni tanlash orqali kreativlikni yanada rivojlantiradi.

Professional ijrochilikda kreativlikni rivojlantirish determinantlari o'quvchining integrativ musiqiy kompetensiyasini shakllantiradi. Bu kompetensiya texnik,

melodiya, ritm, emotsional ifoda va ijodiy tafakkur komponentlarini o'z ichiga oladi. Shu tarzda, dutor cholg'usi ijrochiligi o'quvchi va ijrochiga nafaqat texnik mahoratni, balki ijodiy fikrlash va estetik sezgini rivojlantirish imkonini beradi.

Kreativlikni rivojlantirishning yana bir muhim tamoyili - analitik va reflektiv fikrlash. Ijrochilik jarayonida o'quvchi musiqiy materialni tahlil qiladi, ritm va melodiyaning o'rganadi, o'z ijodiy qarorlarini baholaydi va yangi interpretatsiyalarni ishlab chiqadi. Shu tarzda analitik va reflektiv fikrlash ijodiy yondashuvni mustahkamlaydi, o'quvchiga o'z ijodiy imkoniyatlarini to'liq namoyon qilishga imkon beradi.

Shuningdek, kreativlik determinantlari o'quvchining emotsional sezgi va musiqiy intuitsiyasini rivojlantirish bilan bog'liq. Dutor cholg'usidagi turli ohanglar, ritmik naqshlar va ornamentlar o'quvchida musiqiy sezgi va intuitsiyani uyg'otadi, bu esa sahnadagi ifodaning boyligi va ijodiy tafakkurini oshiradi. Shu sababli emotsional sezgi va musiqiy intuitsiya ijodiy kompetensiyaning muhim tamoyillari sifatida qaratiladi.

Natijada, professional ijrochilikda kreativlikni rivojlantirish determinant tamoyillari bir-biri bilan uzviy bog'langan bo'lib, ularni uyg'unlashtirish orqali dutor cholg'usi ijrochiligi samaradorligi oshadi. Melodik va ritmik tafakkur, emotsional ifoda, texnik ko'nikmalar, ijodiy tafakkur, motivatsiya, pedagogik yondashuvlar, analitik fikrlash va musiqiy intuitsiya o'quvchilarda integrativ musiqiy kompetensiyaning shakllantiradi.

Xulosa qilib aytganda, dutor cholg'usi ijrochiligida kreativlikni rivojlantirish determinant tamoyillari - bu ijodiy kompetensiya, emotsional ifoda va musiqiy tafakkur o'rtasidagi uzviy bog'liqlikdir. Ushbu tamoyillar o'quvchilarga va professional ijrochilarga dutor cholg'usi orqali yangi ijodiy imkoniyatlarni ochadi, sahnadagi ifodaning boyligini oshiradi va musiqiy ta'lim jarayonini yanada samarali qiladi. Shu nuqtai nazardan 2-bob professional ijrochilikda kreativlikni rivojlantirishning ilmiy asoslarini belgilaydi va determinant tamoyillarini tizimli tarzda ko'rsatadi.

Professional ijrochilikda kreativlikni rivojlantirish nafaqat nazariy bilim va texnik ko'nikmalarga, balki amaliy tajriba va pedagogik yondashuvlarga ham bog'liq. Dutor cholg'usi ijrochiligi orqali o'quvchilar va ijrochilar nafaqat texnik va melodik mahoratni oshiradi, balki ijodiy tafakkur, emotsional ifoda va interpretatsiya qobiliyatini ham shakllantiradi. Shu sababli 3-bob dutor cholg'usi ijrochiligi orqali kreativlikni rivojlantirishning amaliy jihatlari va pedagogik strategiyalarini tizimli tarzda yoritadi.

Birinchi amaliy jihat - melodiya ijodiy yondashuvni shakllantirish. Dutor cholg'usi qo'shiqlari va instrumental asarlar orqali ijrochilar melodiyaning tahlil qiladi, turli ornamentlar, variatsiyalar va interpretatsiyalarni sinab ko'radi. Masalan, ijrochilar

bir xil qo'shiqni turli ohang va ritmik variantlarda ijro etish orqali o'z ijodiy uslubini shakllantiradi. Shu tarzda melodiya ijodiy yondashuv o'quvchilarda yangi musiqiy g'oyalarni yaratishga rag'bat beradi va ularni professional ijrochilikda erkin ishlashga o'rgatadi.

Ikkinchi amaliy jihat - ritmik va intonatsion ijodiy mashqlar. Dutor cholg'usi ijrochiligi ritmni to'g'ri his qilish, intonatsiyani aniqlash va emotsional urg'uni ifodalashni talab qiladi. Pedagoglar turli ritmik mashqlar va improvisatsion variantlar orqali o'quvchilarning kreativlik darajasini oshiradi. Masalan, ritmik naqshlarni o'zgartirish, tempo bilan tajriba o'tkazish yoki turli urg'u variantlarini qo'llash orqali o'quvchilar ijodiy tafakkurini rivojlantiradi. Shu bilan birga, intonatsion mashqlar emotsional ifoda va musiqiy sezgini mustahkamlaydi.

Uchinchi amaliy jihat - interfaol va guruh ishlari metodikasi. Kreativlikni rivojlantirish jarayonida o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash muhim ahamiyatga ega. Guruh ishlari, musiqiy dialoglar, rolli o'yinlar va improvizatsiya mashqlari o'quvchilarni yangi ijodiy variantlarni yaratishga rag'batlantiradi. Shu bilan birga, interfaol metodlar orqali o'quvchilar bir-birining ijodiy tajribasidan o'rganadi, musiqiy fikrlash va sahnadagi hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantiradi.

To'rtinchi amaliy jihat - emotsional ifodani rivojlantirish. Dutor cholg'usini ijro etishda o'quvchi musiqaning kayfiyatini va his-tuyg'ularni sahnada ifodalashni o'rganadi. Emotsional ifoda ijodiy tafakkur va interpretatsiya bilan uzviy bog'liqdir. Pedagoglar emotsional mashqlar, vizualizatsiya va dramatik improvizatsiyalar orqali o'quvchilarning emotsional sezgi va musiqiy intuitsiyasini rivojlantiradi. Shu tarzda ijodiy kompetensiya va sahnadagi ifoda boyligi oshadi.

Beshinchi amaliy jihat - individual va differensial yondashuv. Har bir o'quvchi ijodiy tafakkur, texnik tayyorgarlik va emotsional ifodada turlicha darajada rivojlangan bo'ladi. Shu sababli pedagoglar individual imkoniyatlarni hisobga olgan holda mashqlar va ijodiy vazifalarni belgilaydi. Masalan, ritm va intonatsiyani yaxshi egallagan o'quvchilar murakkabroq melodik variantlarni sinab ko'rishi mumkin, yangi boshlovchilar esa asosiy motivlarni va oddiy ritmik naqshlarni o'rganadi. Shu tarzda differensial yondashuv ijodiy kompetensiyani optimal rivojlantirishga xizmat qiladi.

Oltinchi amaliy jihat - texnologik vositalar va multimedia imkoniyatlarini qo'llash. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar ijodiy kompetensiyani rivojlantirishda multimedia resurslarini qo'llashni tavsiya qiladi. Audio va video materiallar, interfaol dasturlar va musiqiy ilovalar o'quvchilarga dutor cholg'usini turli shakllarda eshitish, tahlil qilish va ijro etish imkonini beradi. Shu bilan birga, texnologik vositalar ijodiy mashqlarni yanada qiziqarli va samarali qiladi, o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.

Yettinchi amaliy jihat - analitik va reflektiv tahlil. Ijrochilik jarayonida o'quvchilar ijro etilgan materialni tahlil qiladi, o'z ijodiy qarorlarini baholaydi va yangi

interpretatsiyalarni ishlab chiqadi. Reflektiv tahlil o'quvchiga o'z ijodiy uslubini rivojlantirish, musiqiy tafakkurini kengaytirish va kreativ yondashuvni mustahkamlash imkonini beradi. Shu bilan birga, pedagoglar tahlil va baholash orqali o'quvchilarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydi, mashqlarni optimallashtiradi va ijodiy jarayonni yo'naltiradi.

Sakkizinchi amaliy jihat - integrativ musiqiy kompetensiyani shakllantirish. Dutor cholg'usi ijrochiligi orqali o'quvchi texnik mahorat, melodik va ritmik tafakkur, emotsional ifoda, ijodiy tafakkur va sahnadagi ishonchni birlashtiradi. Shu tarzda integrativ kompetensiya professional ijrochilikda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan barcha komponentlarni birlashtiradi. Kreativlik esa ushbu integrativ kompetensiyaning markaziy elementi hisoblanadi.

Ushbu amaliy jihatlar va pedagogik strategiyalar dator cholg'usi ijrochiligi jarayonida kreativlikni tizimli rivojlantirishga imkon beradi. Pedagoglar metodik yondashuvlarni uyg'unlashtiradi, individual va guruh mashqlarini, interfaol va innovatsion usullarni qo'llaydi. Shu bilan birga, o'quvchilarning emotsional, estetik va ijodiy imkoniyatlarini maksimal darajada rivojlantiradi.

Xulosa qilib aytganda, dator cholg'usi ijrochiligi orqali kreativlikni shakllantirish amaliy jihatlari va pedagogik strategiyalar bir-biri bilan uzviy bog'langan bo'lib, ular o'quvchining texnik, melodik, ritmik, emotsional va ijodiy kompetensiyalarini bir vaqtning o'zida rivojlantiradi. Shu tarzda professional ijrochilikda dator cholg'usi ijrochiligi nafaqat musiqiy mahoratni oshiradi, balki kreativ tafakkur va estetik sezgini rivojlantirishning samarali vositasiga aylanadi.

Xulosa. Ushbu maqolada dator cholg'usi gnoseologiyasi va professional ijrochilikda kreativlik metodlarini rivojlantirishning determinant tamoyillari tizimli tarzda o'rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, dator cholg'usi nafaqat Markaziy Osiyo va O'zbekiston musiqiy madaniyatining ajralmas qismi bo'lib, balki ijodiy tafakkur va professional kompetensiyani shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. Gnoseologik yondashuv dator cholg'usini bilish, uni tahlil qilish va ijodiy interpretatsiya qilish jarayonlarini chuqur anglash imkonini beradi, shu bilan birga musiqiy eshitish, emotsional ifoda va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.

Maqolada keltirilgan determinant tamoyillar - melodik va ritmik tafakkur, emotsional ifoda, texnik ko'nikmalar, ijodiy tafakkur, motivatsiya, pedagogik va metodik yondashuvlar, analitik va reflektiv fikrlash hamda musiqiy intuitsiya - professional ijrochilikda kreativlikni shakllantirishda o'zaro uzviy bog'liq tizimni tashkil etadi. Shu tamoyillar ijrochilik jarayonida o'quvchilarga yangi ijodiy imkoniyatlarni yaratishga, sahnadagi ifodaning boyligini oshirishga va musiqiy tafakkurini kengaytirishga xizmat qiladi.

Dutor cholg'usining melodik va ritmik xususiyatlari ijodiy tafakkur va interpretatsiyani rivojlantirishning asosiy omili hisoblanadi. Masalan, melodik

ornamentlar va ritmik naqshlarni ijro etish orqali o'quvchilar turli interpretativ variantlarni sinab ko'radi va o'z ijodiy uslubini shakllantiradi. Shu bilan birga, emotsional ifodaning boyligi sahnada auditoriya bilan muloqot qilish, musiqiy kayfiyatni etkazish va sahnadagi ishonchni oshirish imkonini beradi. Bu esa professional kompetensiyani mustahkamlash va kreativlikni rivojlantirishning muhim jihatidir.

Texnik tayyorgarlik va instrumental ko'nikmalar ham kreativlikni shakllantirishning determinant tamoyillaridan biri hisoblanadi. Dutor cholg'usini erkin va aniq ijro etish texnik mahoratni talab qiladi. Torlarni chalish, ritmik naqshlarni aniq ijro etish, ornamentlarni to'g'ri bajarish ijodiy tafakkur va yangi interpretatsiyalarni qo'llash imkoniyatini beradi. Shu sababli texnik tayyorgarlik ijodiy kompetensiyaning mustahkam poydevorini tashkil qiladi.

Maqolada interfaol pedagogik strategiyalar va individual yondashuvning ahamiyati ham alohida ta'kidlandi. Guruh ishlari, rolli o'yinlar, improvizatsiya mashqlari va interfaol metodlar o'quvchilarning kreativ fikrlashini rag'batlantiradi va ijodiy tafakkurini kengaytiradi. Shu bilan birga, individual yondashuv o'quvchining imkoniyatlariga mos metodlarni tanlash orqali kreativlikni yanada rivojlantiradi. Bu yondashuvlar ijodiy kompetensiyani integrativ tarzda shakllantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, dator cholg'usi ijrochiligida analitik va reflektiv tahlilning roli katta. Ijrochilik jarayonida o'quvchi ijro etilgan materialni tahlil qiladi, o'z ijodiy qarorlarini baholaydi va yangi interpretatsiyalarni ishlab chiqadi. Shu tarzda reflektiv tahlil ijodiy yondashuvni mustahkamlash, musiqiy tafakkur va sahnadagi ifodani rivojlantirish imkonini beradi. Pedagoglar bu jarayon orqali o'quvchilarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlab, mashqlarni optimallashtiradi va kreativlikni yanada samarali rivojlantiradi.

Dutor cholg'usi gnoseologiyasi orqali ijrochilikda kreativlikni rivojlantirish nafaqat texnik va melodik tayyorgarlikni, balki emotsional ifoda, interpretatsiya, musiqiy sezgi va sahnadagi ishonchni ham o'z ichiga oladi. Shu tarzda o'quvchilar va ijrochilar integrativ musiqiy kompetensiyani shakllantiradi, bu esa professional ijrochilikda muvaffaqiyatga erishishning asosiy sharti hisoblanadi.

Maqola davomida dator cholg'usi ijrochiligida kreativlikni rivojlantirishning amaliy jihatlari ham yoritildi. Melodiyaga ijodiy yondashuv, ritmik va intonatsion mashqlar, interfaol va guruh ishlari, emotsional ifoda, individual va differensial yondashuv, texnologik vositalar va reflektiv tahlil ijodiy kompetensiyani rivojlantirishning samarali vositalari sifatida tavsiflandi. Shu strategiyalarni uyg'unlashtirish orqali o'quvchilar dator cholg'usi ijrochiligida yangi musiqiy g'oyalarni yaratadi, sahnadagi ifodani boyitadi va kreativ tafakkurini rivojlantiradi.

Xulosa qilib aytganda, dator cholg'usi gnoseologiyasi va professional ijrochilikda kreativlik metodlarini rivojlantirish determinant tamoyillari bir-biri bilan uzviy

bog'langan tizimni tashkil etadi. Bu tamoyillar o'quvchilarda texnik, melodik, ritmik, emotsional va ijodiy kompetensiyalarni bir vaqtda rivojlantiradi, sahnadagi ifodaning boyligini oshiradi va musiqiy tafakkurini kengaytiradi. Shu tarzda dutor cholg'usi ijrochiligi professional ta'lim jarayonida ijodiy yondashuvni samarali rivojlantirishning asosiy vositasiga aylanadi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, dutor cholg'usi gnoseologiyasi va professional ijrochilikda kreativlikni shakllantirish nafaqat amaliy va pedagogik jihatdan dolzarb, balki ilmiy va nazariy nuqtai nazardan ham muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot o'quvchilarga va ijrochilarga dutor cholg'usi orqali yangi ijodiy imkoniyatlarni ochishga, musiqiy tafakkurini kengaytirishga va professional kompetensiyasini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, maqola musiqiy pedagogika, psixologiya va estetik nuqtai nazardan dutor cholg'usi ijrochiligi va kreativlikni rivojlantirish bo'yicha ilmiy asoslarni yaratadi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, dutor cholg'usi gnoseologiyasi va kreativlikni rivojlantirish determinant tamoyillari o'quvchilar va professional ijrochilarga musiqiy tafakkur, emotsional ifoda, interpretatsiya va sahnadagi ishonchni rivojlantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, pedagogik strategiyalar va amaliy metodlar ijodiy kompetensiyani tizimli shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa dutor cholg'usi ijrochiligini nafaqat texnik va estetik nuqtai nazardan, balki kreativ tafakkur va profesional kompetensiyani rivojlantirish vositasi sifatida yanada ahamiyatli qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Саидий, Саид Болта-Зода, Салимова, Бахринисо Бахромжон кизи. Вариационный подход к построению однородной музыки, размышление идеального подхода к её решению. Science and Education 3 (8), 138-144
2. Саид Болтазода, Саидий. Эффект образования музыки к системы общеобразовательной школы. Science and Education 3 (8), 224-230
3. СБЗ Саидий. Диалектика и образовательный процесс смена состояний системы образования как деятельности. Science and Education 5 (6), 151-157
4. СБ Саидий. Определения понятий диктанта в теории музыки. Science and Education 3 (12), 823-828.
5. СБЗ Саидий. Обратный сдвиг гармоничный линии в многоголосных произведениях. Science and Education 3 (12), 871 - 877
6. КБ Холиков. Направляющие основы методики для педагогов и студентов музыкально эстетическая развития детей в садике. Science and Education 3 (2), 1233-1239
7. КБ Холиков. Некоторые новые вопросы, связанные с применением методов и приёмов музыки в общеобразовательной системе. Science and Education 4 (7), 100-106

8. КБ Холиков. Некоторые задачи, сводимые к вокальным управлениям голоса, при кантрапунктной музыки. *Scientific progress* 2 (3), 697-704
9. КБ Холиков. Вокальная культура как психологический феномен. *Актуальные вопросы психологии, педагогики, философии* 2 (11), 118-121
10. КБ Холиков. Диалоговые методы определения тональностей (не по квинтовому кругу)
Science and Education 4 (7), 198-205
11. СБ Саидий. Психологические характеристики музыкальных звуков. *Узбекистан* 2 (2), 76-82
12. Саид Болтазода, Саидий. Механизмы формирования культуры почитания человеческих ценностей у старшеклассников на основе фольклора в хоре. *Science and Education* 4 (2), 1386-1391
13. Саидий, Саид Болтазода. Сложный принцип формообразования в изоритмическом сложений музыки. *Science and Education* 3 (11), 962-969
14. Саидий, Саид Болтазода. О некоторых простейших обобщениях приёмов и методов по музыке общеобразовательной школе. *Science and Education* 3 (8), 196-203
15. Саидий, Саид Болтазода. Принципы и приложения музыкальной формы. *Science and Education* 5 (2), 432-438
16. Саидий, Саид Болтазода. Нестандартные психологические структуры и модуляция в педагогике. *Science and Education* 5 (2), 348-354
17. Саидий, Саид Болтазода. Обменное приёмы аккордов семейство субдоминанты и доминанты использование на фортепиано. *Science and Education* 5 (2), 439-444
18. Саидий, Саид Болтазода. Об эффектно влияние теории, в создании музыкального произведения. *Science and Education* 3 (12), 864 - 870
19. Саидий, Саид Болтазода. Основные направления возбуждения мелкой моторики по направление музыки. *Science and Education* 3 (10), 582-590
20. Саидий, Саид Болтазода. Песни, обработка народных песен и развития мастерства учащихся. *Science and education*. 3 (4), 1200-1205
21. Саидий, Саид Болтазода. Художественно-педагогическое общение как средство формирования музыкальной мотивации школьников. *Science and Education* 5 (2), 322-327
22. Саидий, Саид Болтазода. Простые, сложные и смешанные размеры музыки при проведении уроков дирижирования, креативные методы обучения. *Science and Education* 3 (5), 1484-1492
23. Саидий, Саид Болтазода. Оценка качества педагогического мастерство, в проведения занятий сольфеджио в ВУЗах. *Science and Education* 4 (1), 604-610

24. Саидий, Саид Болтазода. Подробная информация к навыкам музыкального и экспериментального моделирования при решении задач дирижирования. *Science and Education* 2 (12), 803-811
25. Саидий, Саид Болтазода. Элементы абстрактной и абсолютной звучании музыкального звука. *Science and Education* 4 (1), 597-603
26. Саидий, Саид Болтазода. Теоретическое рассмотрение вероятности совпадения неаккордовых звуков в произведениях. *Science and Education* 4 (1), 556-562
27. Саидий, Саид Болтазода. Повышение или понижение основных ступеней, знаки альтерации. *Science and Education* 3 (12), 878 - 884
28. Саидий, Саид Болтазода. Обратный сдвиг гармоничный линии в многоголосных произведениях. *Science and Education* 3 (12), 871 -877
29. Саидий, Саид Болтазода. Субхонов, Отабек Адилович. Основы управления музыкального диктанта по сольфеджио. *Science and Education* 3 (3), 825-830
30. Саидий, Саид Болтазода. Интерпретация современных методов работы с малоуспеваемыми музыкантами. *Scientific Journal* 3 (3), 1193-1199